

PARADOKS Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi
PARADOKS Economics, Sociology and Policy Journal

***Uluslararası Siyasal Ekonominin Akıl Oyunları: Hegemonik
Sistem Ve Ulus-Devlet atışmasının Geleceği***

*Mind Games In International Political Economy: The Future
Of The Nation State And Hegemonic System Conflicts*

Doç.Dr. Fatih YÜCEL
Niğde Üniversitesi,
İİBF, İktisat Bölümü

© 2005 - 2013

PARADOKS Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi

PARADOKS Economics, Sociology and Policy Journal

Ocak/January 2015, Cilt/Vol: 11, Sayı/Num: 1

ISSN: 1305-7979

Editör/Editor-in-Chief

Doç.Dr.Sema AY

Editör Yardımcıları/Co-Editors

Doç.Dr.Elif KARAKURT TOSUN

Dr.Hilal YILDIRIR KESER

Uygulama/Design

Dr.Yusuf Budak

Tarandığımız Indexler / Indexes

Dergide yayınlanan yazılardaki görüşler ve bu konudaki sorumluluk yazarlarına aittir. Yayınlanan eserlerde yer alan tüm içerik kaynak gösterilmeden kullanılamaz.

All the opinions written in articles are under responsibilities of the authors.

None of the contents published cannot be used without being cited.

Yayın ve Danışma Kurulu / Publishing and Advisory Committee

Prof.Dr.Veyssel BOZKURT (İstanbul Üniversitesi)

Prof.Dr.Recai ÇINAR (Gazi Üniversitesi)

Prof.Dr.R.Cengiz DERDİMAN (Uludağ Üniversitesi)

Prof.Dr.Zeynel DİNLER (Uludağ Üniversitesi)

Doç.Dr.Aşkın KESER (Uludağ Üniversitesi)

Yrd.Doç.Dr.Emine KOBAN (Beykoz Lojistik Meslek Yüksek Okulu)

Yrd.Doç.Dr.Ferhat ÖZBEK (Gümüşhane Üniversitesi)

Yrd.Doç.Dr.Senay YÜRÜR (Yalova Üniversitesi)

Dr.Sema AY (Uludağ Üniversitesi)

Dr.Zerrin FIRAT (Uludağ Üniversitesi)

Dr.Elif KARAKURT TOSUN (Uludağ Üniversitesi)

Dr.Hilal YILDIRIR KESER (Uludağ Üniversitesi)

Hakem Kurulu / Referee Committee

Prof.Dr.Veyssel BOZKURT (İstanbul Üniversitesi)

Prof.Dr.Recai ÇINAR (Gazi Üniversitesi)

Prof.Dr.Mehmet Sami DENKER (Dumlupınar Üniversitesi)

Prof.Dr.R.Cengiz DERDİMAN (Uludağ Üniversitesi)

Prof.Dr.Zeynel DİNLER (Uludağ Üniversitesi)

Prof.Dr.Hasan ERTÜRK (Uludağ Üniversitesi)

Prof.Dr.Erkan IŞIĞIÇOK (Uludağ Üniversitesi)

Prof.Dr.Bekir PARLAK (Uludağ Üniversitesi)

Prof.Dr.Ali Yaşar SARIBAY (Uludağ Üniversitesi)

Prof.Dr.Şaban SİTEMBÖLÜKBAŞI (Süleyman Demirel Üniversitesi)

Prof.Dr.Veli URHAN (Gazi Üniversitesi)

Prof.Dr.Uğur YOZGAT (Marmara Üniversitesi)

Doç.Dr.Hakan ALTINTAŞ (Sütçü İmam Üniversitesi)

Doç.Dr.Hamza ATEŞ (Kocaeli Üniversitesi)

Doç.Dr.Kenan DAĞCI (Yalova Üniversitesi)

Doç.Dr.Kemal DEĞER (Karadeniz Teknik Üniversitesi)

Doç.Dr.Bülent GÜNSOY (Anadolu Üniversitesi)

Doç.Dr.Ömer IŞCAN (Atatürk Üniversitesi)

Doç.Dr.Vedat KAYA (Atatürk Üniversitesi)

Doç.Dr.Sait KAYGUSUZ (Uludağ Üniversitesi)

Doç.Dr.Aşkın KESER (Uludağ Üniversitesi)

Doç.Dr.Veli Özer ÖZBEK (Dokuz Eylül Üniversitesi)

Doç.Dr.Serap PALAZ (Balıkesir Üniversitesi)

Doç.Dr.Abdülkadir ŞENKAL (Kocaeli Üniversitesi)

Doç.Dr.Sevtap ÜNAL (Atatürk Üniversitesi)

Doç.Dr.Sevda YAPRAKLI (Atatürk Üniversitesi)

Doç.Dr.Gözde YILMAZ (Marmara Üniversitesi)

Doç.Dr.Senay YÜRÜR (Yalova Üniversitesi)

Yrd.Doç.Dr.Aybeniz AKDENİZ AR (Balıkesir Üniversitesi)

Yrd.Doç.Dr.Doğan BIÇKI (Muğla Üniversitesi)

Yrd.Doç.Dr.Cantürk CANER (Dumlupınar Üniversitesi)

Yrd.Doç.Dr.Canan CEYLAN (Uludağ Üniversitesi)

Yrd.Doç.Dr.Kadir Yasin ERYİĞİT (Uludağ Üniversitesi)

Yrd.Doç.Dr.Burcu GÜLER (Kocaeli Üniversitesi)

Yrd.Doç.Dr.Ferhat ÖZBEK (Gümüşhane Üniversitesi)

Yrd.Doç.Dr.Emine KOBAN (Beykoz Lojistik Meslek Yüksek Okulu)

Yrd.Doç.Dr.Ceyda ÖZSOY (Anadolu Üniversitesi)

ULUSLARARASI SİYASAL EKONOMİNİN AKIL OYUNLARI: HEGEMONİK SİSTEM VE ULUS-DEVLET ÇATIŞMASININ GELECEĞİ

MIND GAMES IN INTERNATIONAL POLITICAL ECONOMY: THE FUTURE OF THE NATION STATE AND HEGEMONIC SYSTEM CONFLICTS

Doç.Dr. Fatih YÜCEL
Niğde Üniversitesi,
İİBF, İktisat Bölümü

Özet:

Dünya ekonomik düzeninde İkinci Dünya Savaşı'yla beraber kolonyal sistemden hegemonik sisteme geçiş yaşanmıştır. Bu süreçte savaş sonrası birçok yeni ulus-devlet yeni dünya düzeni içinde ayakta kalma mücadelesi vermiştir. Günümüzde küreselleşmenin ulaştığı nokta ulus-devlet yapısında da başkalaşıma yol açmıştır. Çağdaş ulus-devlet yapısı, oyun kuramı çerçevesinde, stratejik hamlelerle uluslararası ekonomi ve uluslararası siyasi ilişkiler açısından kayda değer ilerlemeler göstermektedir. Bu çalışmada uluslararası ilişkiler ağında hegemonik sistem ve ulus-devlet anlayışı arasında yaşanan stratejik ekonomi savaşları incelenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası Siyasal Ekonomi, Stratejik Ekonomi, Uluslararası Ekonomi, Ulus-Devlet

Abstract:

With the Second World War, the world economic order has been changed from the colonial system to the hegemonic system. In this process, many new nation-states had given struggle for survival post-war in the new world order. Today, led to the culmination of globalization has metamorphosed in the structure of the nation-state. Within the framework of game theory, modern nation-state structure shows significant progress strategic moves in terms of political relations and international economy. In this study have been studied strategic economic wars between the hegemonic system and nation-state system in the international relations network.

Keywords: International Political Economy, Strategic Economics, International Economics, Nation State, Hegemonic System.

ULUSLARARASI SİYASAL EKONOMİNİN AKIL OYUNLARI: HEGEMONİK SİSTEM VE ULUS-DEVLET ÇATIŞMASININ GELECEĞİ*

1. GİRİŞ

Uluslararası ekonomik düzende meydana gelen krizler ve artçı sarsıntılarının etkisiyle uluslararası iktisadın gelişim seyrinde çok defa yön değişimleri ve yeni ivmeler ortaya çıktığı görülmüştür. Özellikle 19.yy.ın son çeyreğinde hissedilmeye başlayan ve 1929 Büyük Buhran'la doruğa ulaşan dünya ekonomik sistemindeki çöküş yeni arayışları da beraberinde getirmiştir. Bu dönemde siyaset-ekonomi ilişkisi açısından da bir dönüşüm yaşanmıştır. Smith'le başlayan Klasik Yaklaşım çerçevesinde tanımlanan ve birbirinden ciddi biçimde ayırıştırılmış olan siyaset-ekonomi ilişkisi Keynesyen bakış açısıyla yeniden şekillendirilmiştir. Bu temelde devlet müdahaleciliği yaklaşımı uluslararası ekonomik düzenin yeni argümanı haline dönüşmüştür.

II. Dünya Savaşı sonrasında oluşturulan yeni uluslararası ekonomik düzen yaklaşımında, refah devleti ya da kalkınma iktisadı gibi tanımlamalar altında sürdürülen devlet müdahaleciliğinin sona erdirilmesine yönelik ciddi adımlar atılarak yeni ekonomik düze oluşturulmasına çalışılmıştır. Fakat 1970'lerde yaşanan ekonomik krizle beraber yeni uluslararası ekonomik düzenin kurumsal yapılarında ciddi çalkantılar meydana gelmiştir. Bu etkiler kurumları ortadan kaldırmamış ancak bir dönüşüm sürecini gündeme taşımıştır. 1980 sonrasında tekrar birey tercihlerini öne çıkartan ve siyaset-ekonomi ilişkisini pozitivist yaklaşımın yeni çerçevesinde bireyin tercih davranışlarını yeni varsayımlarla inceleyen "yeni siyasal ekonomi" dönemi başlamıştır. Bu dönemde IMF (Uluslararası Para Fonu), WB (Dünya Bankası), WTO (Dünya Ticaret Örgütü) ILO (Uluslararası Çalışma Örgütü) vb. gibi uluslararası ve BM (Birleşmiş Milletler), AB (Avrupa Birliği) gibi uluslararası kurumların yönlendirmeleriyle siyaset-ekonomi ayırıştırılması yanında ekonomi-devlet ayırıştırılması çabası da yaygınlaştırılmıştır. Nihayetinde bahsedilen bu durumlar, günümüz bakışı altında,

* Bu çalışmada yazarın 30-31 Mayıs 2011'de Bosna- Hersek, Saraybosna'da düzenlenen 3. Uluslararası Balkanlarda Sosyal Bilimler Kongresi'nde sunulan "Uluslararası Siyasal Ekonominin Akıl Oyunları: Uluslararası Stratejik Ekonomi" başlıklı bildirisinden yoğun olarak yararlanılmıştır.

“uluslararası siyasal ekonomi” olarak yeni disiplinin varlığını doğurmuştur. Bu süreçte, uluslararası toplumsal kapitalist yapının temellerinin nasıl ve hangi argümanlarla şekillendirilmesi gerektiği yeni paradigma olarak karşımıza çıkmaktadır (Yalman,2008). 2008’de yaşanan Amerikan ikincil piyasa krizi uluslararası ekonomik düzeni yeniden ve derinden sarsmakla birlikte dünya ekonomisindeki köşe taşlarını yerinden oynatmıştır. Bu durum birçok ekonomist tarafından 1929 Büyük Buhranı ile eşdeğer kabul edilmiştir. Krizle beraber oluşan yeni durumlar, uluslararası ekonomik düzenin geleceğinin nasıl olması gerektiği konusunda da tartışmaları beraberinde getirmiştir. Bu tartışmaların üzerinde yoğunlaştığı esas nokta ise, devlet-piyasa ve siyaset-ekonomi ilişkilerinin nasıl olması gerektiğidir.

Bu çalışmanın temel amacı, uluslararası ekonomi alanında yaşanan küresel gelişmelerin ve yeni arayışların uluslararası siyasal ekonomi temelinde nasıl bir stratejik ekonomi oyunlarına yol açtığını incelemektir. Özellikle uluslararası siyasal ekonomi yaklaşımının uluslararası ekonomi literatüründe tartışılma boyutundaki eksiklikler dikkate alındığında, bu çalışmanın ilgili literatüre katkı sağlanması da ayrıca alt amaç olarak hedeflenmektedir.

Çalışma dört kısımda oluşmaktadır. Birinci kısımda uluslararası siyasal ekonomi ve uluslararası stratejik ekonomi yaklaşımlarına yer verilmiştir. İkinci kısımda ise hegemonik istikrar teorisi ve günümüz siyasal konjonktürlerinin uluslararası ticarete etkilerinin nasıl ve hangi kanallardan sağlandığına değinilmiştir. Üçüncü kısımda ulus-devlet yapısı ve hegemon düzen arasındaki çatışma çeşitli boyutlardan incelenmiştir. Son kısım ise sonuç olarak sunulmuştur.

2.ULUSLARARASI SİYASAL EKONOMİ’YE FARKLI YAKLAŞIM

Siyasal ekonomi kavramı, iki yüz yıllık ekonomi literatüründe önemli bir geçmişe sahip olan bir ilgi ve bilimsel faaliyet alanıdır. Siyasal ekonomi, kavramı ilk kullanmaya başlayan ve kendi disiplinleri ile uğraş alanlarını bu şekilde tanımlayanlar açısından, toplumsal gerçekliklere bütünsel bir çerçeve içinde bakma anlayışını gündeme getiren bir

bilim dalı olarak görülmüştür. Anlaşılacağı üzere bu kavram, içeriğinin şekillendirilmesine göre zaman içinde farklı ekonomi ekollerince kendilerine has yorumlarla kullanıla gelmiştir. Temeli, Adam Smith ve David Ricardo ile başlayan Klasik Ekole mensup ekonomistler tarafından atılan siyasal ekonomi kavramı, 19. yüzyılın ikinci çeyreğinden itibaren özellikle 1850-1860'lı yıllarda Karl Marx ve Friedrich Engels ile başlayan eleştirel bir bakış açısı altında alternatif bir siyasal ekonomi yaklaşımı olarak da şekillendirilmiştir. Fakat hepsindeki ortak nokta toplumsal gerçekliği bütünlüğü içinde ele almaktır. Ancak, kavramın ele alınış, mevcudun nasıl dönüştürülebileceği ve bilimsel bir bilginin nasıl üretileceği noktasında da ciddi farklılaşmalar mevcuttur (Yalman,2008).

Özellikle 19.yy.da, Avrupa'da Klasik Ekole mensup ekonomistlerin siyasal ekonomi yaklaşımı, Neo-Klasikler'e kadar, normatif motiflerle süslenmiş ideolojik yargılarla birlikte kullanılmıştır. Siyasal ekonomi, tündengelim yöntemi altında modernleşme ve aydınlanma çağıyla güçlenen pozitivist yaklaşımın temel varsayımlarını içeren; bunun yanı sıra doğal düzen anlayışı özünü barındıran, bencil bir çıkar dürtüsünü bünyesinde taşıyan homo-economicus bireyinin tercihlerini çıkış noktası kabul eden bir kavramdır. Siyasal ekonomi tartışmalarının odak noktası siyaset-ekonomi ilişkisindeki etkileşimin yönü üzerinedir. Bu bağlamda iktisadın siyaset üzerinde etkili olduğuna yönelik literatürün, siyasetin ekonomi üzerinde etkili olduğunu iddia eden literatüre göre daha baskın olduğu söylenebilir. 19.yy.dan itibaren siyaset ve ekonomi arasında bilimsel olarak bir yarış başlamıştır. Bu bağlamda siyasal ekonomi iki kısma ayrılmıştır. Bunlar uluslararası siyaset ve uluslararası ekonomi alanlarıdır. Bu ayrımın oluşmasında Klasik Ekolün önemli etkisi söz konudur (Duman,2002:1).

Ancak 1980'lerden sonraki süreçte uluslararası siyasal ekonomi kavramıyla beraber uluslararası siyaset ve uluslararası ekonomi alanları kesişime sahne olmuştur. Bu bir bakıma kaçınılmaz sonuçtur. Çünkü uluslararası ekonomik düzenin yapısı ve kurumlarının işleyişi ile uluslararası siyaset sisteminin yapısı ve kurumlarının işleyişi karşılıklı bir ilişkiye dayalıdır. Olayların niteliği ve kendine has karakteristiklerine bağlı olarak, kimi zaman uluslararası siyaset, uluslararası ekonomik yapıyı şekillendirip yönlendirmekte iken kimi

zaman da uluslararası ekonomik yapı, uluslararası siyaseti şekillendirip yönlendirmekte olduğu görülmektedir. İki yaklaşım arasındaki etkileme ayrımı ancak ilgili olayın niteliği ve karakteristiklerine bakılarak yapılabilir. Kısacası salt tek yönlü bir etkileşim çıkarımı yapmak çokta sağlıklı olmayacaktır.

II. Dünya Savaşı sonrasında dünya ekonomik düzeninin yeniden şekillenmesinde yeni ekonomik aktörler kendini göstermeye başlamıştır. Bu aktörler W.Röpke'nin ifadesiyle "Baş Harfli Dünya Ekonomisi" olarak yeni uluslararası ekonomik düzeni şekillendirmişlerdir. Bunlar, WTO, OECD, GATT, WTO, ASEAN, NAFTA, AB, CEE, MERCOSOUR, EFTA gibi baş harflerle ifade edilen uluslararası örgüt ve entegrasyonlar ekonominin günlük söylemlerine dahil olmuştur (AÖF,2004:8). "Baş Harfliler" in etkisiyle dünya ekonomik sisteminde uluslararası ticaretin serbestleştirilmesi adına uluslararası nitelikte dayatmacı ve müdahaleci bir yöntem benimsenmiş oldu. Artık Bretton Woods konferansı ile uluslararası ekonominin yönetilmesi Baş Harflilerin eline bırakılmıştır. Bu süreçte uluslararası siyasal ekonomi, yeni yöntem içinde, ülke politika yapılarının benimsenen, bir tür stratejiler bütünü koruma kalkanı haline gelmiştir. Artık yerel politika yapıcıları, uluslararası ekonomideki statülerini korumak ve geliştirmek için uluslararası siyaset ile bezenmiş yeni tür oyun teorisi uygulaması olan ve ilerleyen bölümlerde ele alınacak olan "stratejik ekonomi" anlayışını uygulamaya koymaya çalışmaktadırlar. Ancak bu sayede küreselleşmenin getirdiği "yaratıcı yıkımlar" karşısında ulusal siyasal-ekonomik yapılarını sürdürülebilir hale dönüştürme çabası politika belirleme merkezine oturtma eğilimindedirler. Bir başka ifadeyle, mevcutlar içinde var olma kaygısı uluslararası siyasal ekonomi altında stratejik ekonomi uygulamasını birincil unsur haline getirmiştir. Artık bu yeni anlayış ve yaklaşımlar bütünü 21.yy. paradigması olarak ulus-devletler literatüründe yerleşip gelişmeye başlamıştır.

2.1.Uluslararası Stratejik Ekonomi

Uluslararası ekonomik düzenin tarih sayfalarında karşılaştığı krizler ve sonrası gelişmeler şunu göstermektedir: Dünyadaki iletişim kanallarının gelişimiyle ya da moda tabiri olan küreselleşmeyle beraber ülkeler arasında ister ekonomik ister siyasi olsun karşılıklı bağımlılık alanları da o derece sıkılaşmaya başlamıştır. Ülkeler arasında karşılıklı çekim kuvveti artarak güçlenmektedir. Bu bağımlılık artışı ülkeleri çatışmacı yapıdan uzlaşmacı-işbirlikçi yapıya yönelmelerini bir zorunluluk haline getirmiştir. Bu yeni durum varlığını uluslararası siyasal ekonomi üzerine inşa edilmiş olan **“uluslararası stratejik ekonomi”** olarak adlandırabiliriz. Uluslararası stratejik ekonomi kavramının içeriğini açacak olursak; uluslararası ekonomi düzeni yukarıda anılan güçlü bağımlılık etkisi nedeniyle ülkeleri bireysellikten kolektivizme doğru itmiştir. Bu süreçte temel hedef, oyunu kurallarına göre oynayarak “kazan-kazan” mantığını uygulayabilmek ve böylece doğru zamanda akılcı hamleler yaparak çıkarları maksimize etmektir. Bireysel çıkar maksimizasyon dürtüsü karşılıklı çıkar ilişkileri motifiyle bir araya geldiğinde ortak çıkar maksimizasyonu ve birliktelik mantığı öne çıkmaktadır. Bu durum ülkeleri kimi zaman ikili, kimi zamanda çoklu kolektivist ortaklıklara yöneltmiştir. Bu şekilde güç birliğine yönelik oyun davranışlarında bulunan ülkeler arasında rekabetçi yapıdan tamamlayıcı yapıya geçiş sağlandığı ifade edilebilir.

Uluslararası ilişkilerde neoliberal kurumsalcı yaklaşımda da bu durum şu şekilde desteklenmektedir: Devletlerarası ilişkilerin gelişmesi savaşları engellemektedir. Çünkü dünya politikasına yön veren temel itici faktörler sadece güvenlik ve askeri konular değil, ticaret, enerji, nüfus, çevre ve sağlık gibi yeni kavramlarda yeni itici unsurlar haline gelmiş olmasıdır (Su, 2006:33). Özellikle gelişmiş ülkeler arasında bu konular işbirlikçi oyunların genel çerçevesini oluşturmaktadır. Ancak bu süreçte uluslararası stratejik ekonomi uygulaması, kapitalist sistemin en önemli kriteri olan devletlerin uluslararasılaşması mantığına karşın ulus-devlet anlayışının güçlenmesi temelinde şekillendirilecektir. Ulus-devlet ekonomi yaklaşımında ekonomi politikaları uygulamalarında ulusal egemenlik esastır. Diğer bir ifadeyle ulusal ekonomin yönetilmesinin, içsel yapının denetiminde olması

gerekmektedir. Devlet, öz varlığını güçlendirdiği sürece uluslararası stratejik ekonomi alanında başarılı olabilecektir. Uluslararası stratejik ekonomi uygulamasına gerçek dünyadan pek çok örnek verilebilir. Örneğin Avrupa Birliği'nin oluşum süreci, 2006'da başlayan Çin ile ABD arasındaki stratejik ekonomi diyalog toplantıları, İtalya ile Türkiye arasında başlatılan "Stratejik Ekonomi İttifakı" toplantısı. İşte bu gelişmeler, daha öncede belirtildiği gibi, II. Dünya Savaşı sonrasında dominant güçler haline gelen Baş Harflilerden oluşan dünya yeni ekonomik düzeninde etkinlik artırma, öne çıkma, merkezi halka içinde sürdürülebilir yer edinme gayretleri olarak kendini göstermektedir.

2.2.Oyun Teorisi ve Stratejik Etkileşim

Uluslararası stratejik ekonomi uygulamasında Oyun Teorisi'nin oldukça etkili bir yöntem olduğu söylenebilir. 1944 yılında Neumann ve Morgenstern'in yayınladıkları "The Theory of Games and Economic Behavior" adlı eserleriyle bir disiplin olarak kendini gösteren Oyun Teorisi 1980'lerden itibaren özellikle ekonomi disiplindeki analitik gelişmelerin de katkılarıyla ekonomi alanında büyük ilerleme göstermiştir.

Günümüz ekonomi disiplinde makroekonomik yapı mikroekonomik temeller üzerine konuşlandırılmaktadır. Ekonomik aktörlerin devamlı stratejik etkileşim halinde olması gerçeğinden yola çıkılarak optimal hareketlerin tanımlanması ekonomi tahlillerinde oyun teorisinin yoğun olarak kullanılmasına olanak vermiştir. Bu bağlamda, stratejik etkileşim, bir ekonomik aktörün, her hangi bir gruptaki en azından bir ekonomik aktörün refahını davranışlarıyla etkileme durumu olarak tanımlanabilir. Bu noktada, Oyun Teorisi içeriğinde ekonomik aktör rasyonel davranış sergiler. Rasyonel davranış ise aktörün karşılaştığı alternatiflerin farkında olması ve alternatifleri için açık tercihlere ortaya koyması, bilinmeyenler konusunda beklentiler oluşturması ve hareketlerinin optimizasyon sürecinde belirlenmesidir. Yani rasyonel aktörün hareketlerinin belirli sonuçları ve sonuçları hakkında da belirli tercihleri vardır. Böylece rasyonel aktörün davranışlarına yönelik oyun kavramını şu şekilde açıklayabiliriz: *"oyuncuların yapabilecekleri hareketler ve bu hareketler sonucunda*

alacakları faydalar üzerinde tanımlanan kısıtları ifade eden stratejik etkileşim zeminidir”(Yılmaz, 2009:2).

Stratejik etkileşim, bu açıklamalar altında uluslararası stratejik ekonomi yaklaşımında önemli bir konuma sahip olmaktadır. Bu kavram uluslararası firma davranışları literatürüne aittir. Hegemonik sistemin uluslararası siyasal ve ekonomik düzendeki en önemli temel taşı “baş harfliler” iken uluslararası ticaret pratiğindeki temsilcileri literatürde ÇUŞ-çok uluslu şirketler olarak bilinen uluslararası firmalardır. Bu yönüyle stratejik etkileşimin içeriği, uluslararası stratejik ekonomi uygulamasına stratejik, operasyonel ve taktisel perspektifler açısından yön verebilecek vasıfları taşımaktadır.

Uluslararası firma davranışlarını konu edinen stratejik etkileşim ülkelerarası ilişkiler alanında da uygulanabilir. Ülkelerarası stratejik etkileşim, oyun teorisindeki mahkûmlar çıkmazına benzer bir durumun doğmasına yol açmaktadır.

Bu bağlamda, Özer, (2007:75-76) çalışmasında, uluslararası iktisat politikaları çerçevesinde iki ülkeli bir oyun oluşturmuş ve bu oyunda ülkelerin *uzlaşma stratejisi* ve *çatışma stratejisi* biçiminde iki stratejik davranış çerçevesinde kayıp ve kazançlarını incelemiştir. Oyunda, “*ülkelerinin “uzlaşma stratejisi”, kendi aralarındaki karşılıklı bağımlılığı dikkate alarak işbirliğine gitmeleri (birbirleri aleyhine politika uygulamamaları); “çatışma stratejisi” ise, her ülkenin ulusal refahını tek yanlı müdahaleci politikalarla artırma girişimi*” şeklinde olduğu varsayılmıştır. Oyunun sonunda ulaşılan sonuç şudur; “*rakip ülke uzlaşma stratejisini benimsediğinde uygulanacak en iyi strateji müdahale etmek olduğu için uzlaşma kurallarına uymayı sağlayacak devletlerüstü bir otorite olmadığı sürece iki ülke arasındaki uzlaşma yönündeki anlaşmaların uzun ömürlü olmayacağı, bir tarafın çatışma stratejisinin getireceği yüksek kazancın cazibesine kapılacağı açıktır. Uluslararası anlaşmalar ve örgütler, uzlaşma stratejilerine uyulmasını sağlamak yönünde atılmış adımlardır.*”

Elde edilen sonuç incelendiğinde; ülkelerarası stratejik etkileşimde, devletlerüstü olarak tanımlanan otorite ya da otoritelerin Başharfliler olduğu dikkate alınırsa bir ülkenin uluslararası stratejik ekonomi politikası oluşturmada karşılaşacağı zorluğun ne derece yüksek olduğu görülebilir. Çünkü pratikte, gene Başharflilerce tesis edilen uluslararası

hukuk kurallarının bağlayıcı ve zorlayıcı etkileriyle, bu devletlerüstü mekanizmaların etki ve yetki alanları ile otoriter yapıları sağlamlaştırılmıştır.

Bu zorluklar dikkate alınarak, ülkelerce, uluslararası stratejik ekonomi uygulaması için oldukça sağlam iç ve dış çevre analizleri yapılması gerekmektedir. Bu noktada SWOT analizi yaklaşımı uluslararası stratejik ekonomi uygulamasına sağlam bir çerçeve oluşturabilir. Bu analiz yöntemiyle içsel ve dışsal faktörlerdeki pozitif ve negatif yönler güçlü bir biçimde tespit edilebilir. Sonuçların bir stratejik planlama kapsamında değerlendirilmesiyle, tehditlerin fırsata zayıflıklarında güçlülüğe döndürülmesi oyun teorisi altında avantaj sağlayacağı çok rahat ifade edilebilir.

3.HEGEMONİK İSTİKRAR TEORİSİ VE ULUSLARARASILAŞMA

Geçmişten gelen tasarımcı ve kolonyal anlayışın II. Dünya Savaşı sonrasındaki yeni içerikle tanımlanması "hegemonya" olarak kabul görmüştür. Birinci sanayi devrimine ev sahipliği yapmış ve kendini hem formel hem de informel anlamda bir dünya imparatorluğu olarak gören ve aynı zamanda bunu ticari imparatorluk vasıflarıyla donatan İngiltere, beklemediği ve hiç hayal etmediği bir biçimde yerini II. Dünya Savaşı'nın hem siyasal hem de iktisadi açılardan galibi ABD'ye bırakmak durumunda kalmıştır. Yeni dünya liderliği bir diğer anlamda da küresel önderlik rolünü üstlenen ABD'nin bu yeni konumunu tanımlayabilmek için imparatorluk anlamı içermeyen yeni bir söylem gerekmekteydi. Bu sorun yanıtını "hegemonya" kavramında bulmuş oldu. Artık ABD bir emperyal güç olarak değil yeni konumundan dolayı hegemonik güç olarak yeni dünya siyasal ekonomisine ağırlığını koymuş oldu. (Gamble,2006:38).

Hegemonya kavramı üzerine ilk teorik yaklaşım Hegemonik İstikrar Teorisi olarak *The World Depression 1929-1939* başlıklı çalışmasıyla iktisatçı Charles Kindleberger tarafından ortaya atılmıştır (Su,2006:28). "*Başlangıçta Kindleberger'in analiziyle desteklenmiş olan "hegemonik istikrar" kavramı, neo-realist anlamda uluslararası ekonomi içinde devlet fonksiyonlarının gerçekleşmesi bağlamında bir egemen olarak davranmak için hem kendi çıkarlarının*

olduğu bir hakim devlet tasarladığı, hem de dünya ekonomisinin kompleks bağımlılığı devletlerin çıkarlarının niteliğini değiştirdiği için kavramsallaştırıldı” (Duman,2002:12).

Hegemonik İstikrar Teorisi, Keohane’a göre iki temel varsayımı vardır: Birincisi, dünya politikasında düzen tek bir baskın güç tarafından oluşturulur. İkincisi, düzenin devamı ve korunması bu hegemonyanın devamına bağlıdır. Keohane, teori kapsamında “Hegemonya” kavramını “maddi kaynaklarda üstünlük olarak” tanımlamaktadır. Doğal olarak hammadde, sermaye ve piyasalardaki kontrol ve beraberinde rekabet avantajları sağlamanın hegemonik gücün devamı için önemini vurgulamış olmaktadır. Bu noktada Hegemonik İstikrar Teorisi kapsamında en temel güçlerden birisi olarak devlet görülmektedir. Devletin ekonomideki üretim ve satım alanlarında güçlü varlığa sahip olması gerektiği vurgusu vardır. Ancak, Keohane, bu yaklaşıma karşı çıkmaktadır. Onun için ekonomik işleyişte asıl olan üretimde ve ihracat noktasında direkt olarak üretim-satım değil bunların kar getirilerindeki ayrıntıdır (Su,2006:28-30). *“Hegemonik istikrar teorisinin en önemli varsayımına göre, dünya düzeni sadece bir dünya ekonomisi değil, embriyon halinde bir dünya siyasası idi ve istikrarlı bir uluslararası para birimi, son ikraz mercii, ticaret kurallarının ve mülkiyet haklarının uygulanması gibi bazı kamusal hizmetlerin sağlanmasını gerekli kılıyordu.”* (Gamble,2006:39).

Hegemonik İstikrar Teorisi temelinde devletin liberal yaklaşım içinde olması vurgusu vardır. Bu bağlamda alt-ülkelerinde bu yaklaşımı benimsemesi yönünde bir baskı söz konusudur. Ancak, hem hegemon hem de oyuncu alt-devletler için korumacı politikalar her zaman saklı birer alternatif olarak elde tutulur. Bu doğal olarak bir savunma refleksidir. Çünkü uluslararası ekonomi düzeninde hegemonu tam teslimiyetçi yaklaşım egemenlik noktasında siyasal, ekonomik ve kültürel alanlarda kaygılar bütününe beraberinde getirir.

3.1. Hegemonik Sistem ve Uluslararası Ticaret İlişkisi

Uluslararası ticaretin tarihsel gelişim seyri hegemonik güç yapısından etkilene gelmiştir. Çünkü hegemonik güç uluslararası ticaretin dizayn edilmesinde temel rol üstlenmiştir. Uluslararası ticaret tasarımı hegemonun siyasal yapısında şekillendirilmiştir.

Bunun en güzel örnekleri İngiltere'nin sanayi devrimini ihracı ile II. Dünya Savaşı sonrasında ABD'nin Avrupa'nın imarı siyasetlerinde görebiliriz. Her ikisinde de karşılardakine kendi kuralları ve uygulamalarını benimsetme de sahip oldukları ticaret felsefesini dikte etmeleri ön plana çıkmaktadır.

Bu noktada İngiltere dış ticarete serbestlikçi-diktacı, ABD de kendi tasarımı Baş Harfliler kanalıyla yönlendirici-diktacı yaklaşımları kayda değerdir. Ancak bu yönlendirici-diktacı tutumlara rağmen ülkeler ulus-devlet yordamıyla korumacı politikaları koz olarak ellerinde tutmuşlar ve uygun koşullarda karşı hamle için bu kozlarını oynamışlardır. Bu politika kullanım tercihi için ülkelerin gelişmişlik düzeyleri kısmen etkin olduğu söylenebilir. Çünkü burada önemli olan korumacılığın uygulandığı alana has özellikler önemlidir.

Ülke az gelişmiş olabilir fakat ilgili alanda (bu alan sadece ekonomik başlıkları içermeyebilir. Ticaret tercihlerini etkileme noktasında sosyo-kültürel ya da siyasal alanlarda da olabilir) monopol ya da (nadir olmakla beraber) monopson güce sahipse hegemon karşı korumacılık politikasını güçlü biçimde icra edebilir. Çünkü hegemon olmanın bütün alanlarda üstün ya da etkili olma anlamına gelemeyeceği durumlarda vardır. Şöyle ki, Bir ülke az gelişmiş ya da gelişmekte olabilir ama dil, tarih, din, kültür, ırk gibi konularda ortak özelliklere sahip diğer ülkelerle olan ilişkilerde hegemondan daha etkili olması yukarıdaki analizi gerçekçi kılar. Bu duruma bir örnek olarak, Türkiye'nin ortak din ve tarih birlikteliğinden dolayı Arap ülkeleri ve halkları üzerindeki etkisi, gene ortak tarih, dil ve din birlikteliğinden dolayı Balkanlar'daki etkisi, gene ortak tarih, dil, din ve aynı ırk kökeninden dolayı birlikteliğinden dolayı Asya'daki etkisi, hegemon ABD'nin aynı coğrafyalardaki etkisiyle özdeş olmaması verilebilir. Bu etki farklılıklarından dolayı yer yer Türkiye, ABD'ye karşı tepkiler ortaya koyabilmektedir.

4. ULUS-DEVLET VE HEGEMON DÜZEN ARASINDAKİ ÇATIŞMALAR

Ulus-Devlet sistemi, bir ulusun, tarihsel birikimleriyle, siyasal, ekonomik ve sosyal alanlarda kendi ulusal karakteristiklerini yansıtacak özgün politikalar ve kurumlarla idaresi olarak tanımlanabilir. Literatürde, ulus-devlet sisteminin köklerini 1789 Fransız devrimine dayandıranlar olsa da (Habermas, 202:8, aktaran Cebeci, 2008:24; Saklı, 2012:17; Aksoy ve Arslantaş, 2010:36; Ağaoğulları, 1989:196) bütün ulus-devletler için geçerli değildir (Modelska, 2005:21).

20.yy'da bilhassa I. ve II. Dünya Savaşlarının etkisiyle Batının kolonyalar üzerindeki otoritelerinin zayıflamasıyla birçok sömürge ülke bağımsızlığını ilan etmiştir. Yeni bağımsızlıklarını kazanan ülkeler, 20.yy.'ın ekonomik ve siyasal alanındaki gelişmelerin de etkisiyle -özellikle doğu ve batı bloklarının oluşması-, onları sömürge yıllarına geri dönme endişesiyle ulus-devlet sistemine güçlü şekilde bağlanmalarına yol açmıştır. Bu endişe ve korkularla ne Batı Blok'u ne de Doğu Blok'u içinde yer almak istememişler ve bu ortak fikir birliği doğrultusunda "bağlantısızlar" adı altında örgütlenmeye gitmişlerdir (Ermağan, 2013:229).

Hegemon düzen isteğinin arkaasında yatan en temel güdü tek güç haline gelerek "dünya devleti olma" isteğidir. Bu isteğin gerçekleşmesinde hızlandıran etki olarak küreselleşme görülmektedir. Ancak hegemon sisteminin bu amacı gerçekleştirmesinde en önemli engellerden birisi ulus-devlet sistemidir. Çünkü ulus-devlet sistemi, özü itibarıyla küreselleşme sürecine ve dolayısıyla hegemonyaya direnç gösteren duruş sergilemektedir.

Öncesinde de bahsedildiği gibi hegemonya yolunda hızlandırıcı etki küreselleşme iken küreselleşmenin en temel aktörlerinde birisi de uluslararası firmalardır. Uluslararası firmalar doğal olarak ulus-devlet çatışmasında önemli rollere sahiptirler.

4.1. Uluslararası Firmaların Çatışmalardaki Roller

Hegemonya idealinde, ulus-devlet ve hegemon çatışmasında rol oynayan aktörlerden uluslararası firmalar (Cebeci, 2008:23), oyun alanları olan piyasalara hükmedebilmek için en büyük engel olarak gördükleri ulus-devlet sistemine karşı sürekli teyakkuz halindedirler.

Batı ile Sovyet dünyası arasındaki soğuk savaş döneminde her ne kadar istedikleri rahat oyun alanı bulamayan uluslararası firmalar, soğuk savaş döneminin bitmesiyle birçok ülke üzerindeki baskı ve nüfuzlarını güçlü bir şekilde artırmışlardır. Anlaşıldığı üzere 1990'lara kadar önlerindeki en büyük engel "soğuk savaş dönemi" iken artık hedeflerindeki yeni engel ulus-devlet yapısını benimseyen ve direnç gösteren ülkeler olmuştur. Bu bağlamda uluslararası firmalar, ulus-devlet yapısının zayıflatılması bunun içinde devletlerüstü otoriteler olan Başharflilerin güçlerinden beslenme yolunu politik, ekonomik ve hukuk alanlarında baskı aracı olarak kullanmaya başlamışlardır.

Uluslararası firmalar, piyasalara hakim olabilmek için teorik klasik sistem varsayımlarının küreselleşme kanalıyla pratiğe uygulamasında oldukça başarılı durumdadırlar. Klasik doktrinin en temel varsayımlarından birisi homojenlik ilkesi diğeri de homoeconomicus birey tiplemesidir. Uluslararası firmalar, homoeconomicus birey tiplemesiyle hedonik bireyci anlayışı toplumlara sirayet ettirerek milli birlik duygusunu ve toplumsal hassasiyetlerin varlığını törpülemektedirler; kendi sistemlerinin yaygınlaşp kabul edilebilirliğinin artırılması için de homojenlik yaklaşımı altında, milletlerin farklılığını ve özünü tahrip için homojen birey, homojen mal, homojen kültür, homojen sosyal yapı, homojen piyasa vb. gibi araçlarla da meşru sınırlar içinde ulus-devlet sistemleriyle çatışmaktadırlar.

Ulus-devlet yapısıyla mücadelede Başharflilerin yardımıyla uluslararası firmalar, ekonomik alanda: serbest piyasa, yabancı yatırımcıya yönelik lehte düzenlemeler, özelleştirme, vergi muafiyetleri, standardizasyon, hukuksal ve sosyal alanda: anayasa değiştirme, seçim sistemi değişikliği, ileri demokrasi, insan hakları, sivil toplum kuruluşları, etnisiteye bağlı farklı kimlikler oluşturma, medya hakimiyeti, kamu oyu oluşturma, toplum mühendisliği gibi argümanları kendilerine yönelik olarak en üst derecede kullandıkları görülmektedir. Süreç boyunca, devletlerin ekonomik kuruluşları bu firmaların eline geçmiş, sosyal devlet anlayışı sekteye uğratılmış, serbest ticaret anlaşmalarıyla stratejik yerli sanayilerin gelişmesi engellenmiş, aşırı gelir uçurumlarıyla ayrıştırılarak milli birliği yok

eden bağımlı toplum yapısı tesis edilmiş, kendi lehlerine tekelci piyasa yapısı oluşturulmuştur. Böylece ülkeler, sosyo-ekonomik, siyasal ve hukuksal açılardan uluslararası firmaların ve doğal olarak hegemonyanın denetimi altına girmiş olmaktadır.

Küreselleşmenin ülkeleri ister istemez dünya ile siyasal, ekonomik ve sosyal ilişkiler açısından karşılıklı olarak etkiler hale getirmesi doğal olarak kriz ve şokların küresel ölçekte bütün ülkeleri sistemlerine bakmaksızın etkilemektedir. Bu açıdan bakıldığında, uluslararası firmaların politikalarında bugünlere kadar, bilhassa, ulus-devlet sistemine karşı sergilemiş oldukları çatışmacı davranışlar yerine uzlaşmacı davranışlara doğru kayma yönünde olması gerekliliği rasyonalite açısından değerlendirilebilir. Aksi halde bağlı olduğu ve uluslararası alanda aktörlüğünü üstlendiği hegemonun varlığının sürdürülebilirliği açısından tehlikeli pozisyonda olacaktır.

5.SONUÇ

Yeni uluslararası siyasal ekonomi algısında günümüz uluslararası siyasal ekonomi düzeninde oyunun kuralları, kapsamı ve aktörlerine bakıldığında artık odaklanan oyun alanı uluslararası siyaset değil uluslararası ticaret olduğu görülmektedir. Ticaret ruhunda çıkarlar etrafında yoğunlaşan çatışmacı değil işbirlikçi yapısal gücün varlığı ön plan çıkar. Bu noktada atomik bir denge biçiminde uluslararası ekonomik düzende karşılıklılık anlayışında korumacı motiflerle bezenmiş işbirlikçi kolektivist oyunlar sürdürülebilir bir uluslararası ticaret anlayışını besler. Gelişimin doğası gereği yeryüzünde hegemonik ülke varlığı bir şekilde mutlaka olacaktır. Ancak bu hegemonik yapının kontrol gücünün geçmiş dönemlerle kıyaslanabilir olması gelecek için bazı verilerin analiz için kayda değer önemdedir. Hegemonik ülkenin varlığını sürdürülebilir kılması niçin bir biçimde alt-ülke olarak gördüğü diğer ülkelerle işbirlikçi yapıda olmasını da zorunlu kılacağı söylenebilir. Yani “zorunlu-zorlayıcı hegemonik” yaklaşımdan “iyilikçi-işbirlikçi hegemon” yaklaşımının oluşması hegemon için sürdürülebilirlik açısından önemlidir. Böylece hegemonun oluşturduğu yeni düzende, en zayıf halkadaki ülkeler yetersiz olan güçlerine rağmen

işbirlikçi-destekleyici rol üstleneceklerdir. Bu yolla varlıklarını sürdürmelerine olanak sağlayacaktır.

Ulaştığımız son bulgular çerçevesinde; hegemonun varlığını sürdürülebilir kılması için ulus-devletlerle çatışma yolunu değil bu ülkelerin karakteristikleri ve hassasiyetlerini de gözeten işbirliği yolunu tercih etmeleri gerekliliği öz olarak söylenebilir. Çünkü küreselleşmenin getirdiği kırılmalıklar sadece ulus-devlet yapısındaki ülkeleri değil dünya ekonomisine entegre olmuş bütün ekonomileri yakından ilgilendirmektedir. Bu nedenle küreselleşme karşısında dünya ekonomisine entegre bütün ülkelerin siyasal ve ekonomik direnç politika uygulamaları hali hazırda bulunmaktadır. Kriz geçişgenliği (ya da yansımaları) küresel ekonomik şoklara karşı ülkeler arasında doğal olarak işbirliğini zorunlu hale gelmiştir. Hegemonun uluslararası ticaretteki en önemli aktörleri olan uluslararası firmalarda uluslararası ekonomik kriz ve şoklardan etkilenmektedir. Dolayısıyla onların ulus-devlet yapısıyla çatışması küresel ölçekteki dirençlerini zayıflatacak, nitekim aktörü olduğu hegemonu da zarar verecektir.

Hegemon ve ulus-devletler arasındaki siyasal, ekonomik ve sosyal ilişkilerin geleceği için son tahlil yapıldığında ulaşılan sonuç; çatışmacı “zorunlu-zorlayıcı hegemonik” yaklaşımdan uzlaşmacı “iyilikçi-işbirlikçi hegemon” yaklaşıma doğru eksen kaymasının zorunlu olduğudur. Böylece küreselleşmenin yerelden genele ya da glokolleşme olarak tanımlanabilecek bir yönelimle yeni bir boyutta şekillenmesi gerekliliği de bir diğer sonuç olarak ortaya konabilir.

Kaynaklar

AĞAOĞULLARI, M.A. (1989) “Fransız Devriminde Birey-Devlet İlişkisi (1789-1794)”, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 44(3).

AKSOY, N.D. ve ARSLANTAŞ, H.A. (2010) “Ulus, Ulusçuluk ve Ulus-Devlet”, TÜBAR, 28, Güz, 31-39.

AÖF (Açık Öğretim Yayınları) (2004) Dünya Ekonomisi, AÖF Yayınları, Eskişehir.

- BRANDER, J.A. (1986) "Rationales for Strategic Trade and Industrial Policy," P.R. Krugman (Der.), *Strategic Trade Policy and the New International Economics* içinde, Cambridge: MIT Press.
- CEBECİ, K. (2008) "Küreselleşme Bağlamında Ulus-Devletin Egemenlik Gücünün Dönüşümü", *Sayıştay Dergisi*, S.71.
- DIXIT, A.K. ve S. SKEATH (1999) *Games of Strategy*, New York: WW. Norton & Company.
- DUMAN, M. (2002) "Hegemonya ve Güçler Dengesi Bağlamında Uluslararası Siyaset ve İktisat İlişkileri", *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (4) 2002/2:1-16.
- ERMAĞAN, İ. (2013) "Hindistan'ın Orta Doğu Politikası", *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11,(2):221-241.
- GAMBLE, A. (2006) "Keynes, Anglo-Amerika ve Hegemonik İstikrar Teorisi", *Mülkiye Cilt: XXXI Sayı:256*, (Çev: Oktay ETİMAN, "Genel Teori'den 70 Yıl Sonra" Sempozyumu, 1-2 Aralık, Ankara).
- ÖZER, I. (2007) "Stratejik Ticaret Politikaları", *Uluslararası Ekonomi ve Dış Ticaret Politikaları* 2(3):65-102.
- MODELSKI, G. (2005) "Küresel Politikanın Uzun Döngüsü ve Ulus-Devlet", *Uluslararası İlişkiler*, 2(7):3-30.
- SAKLI, A.R. (2012) "Fransa ve Almanya'da Uluslaşma Süreci ve Ulus Bilincinin Oluşumu", *Akademik Bakış Dergisi*, S. 32, Eylül – Ekim.
- SU, A.E. (2006) *Eleştirel Teori Çerçevesinde Hegemonya ve Alt-Hegemonya: Almanya ve Japonya Örneği*, Ankara Üniversitesi SBE Uluslararası İlişkiler ABD, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- YALMAN, G. (2008) "Aydınlanmadan Günümüze Siyasal İktisat", *Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi*, http://www.obarsiv.com/e_voyvoda_0708.html (Erişim Tarihi:08.02.2011).
- YILMAZ, E. (2009) *Oyun Teorisi*, Literatür Yayınları, Ekim 2009 Birinci Basım, İstanbul.

VESETH, M. (2004) "What is International Political Economy?", <http://www.pugetsound.edu/academics/departments-and-programs/undergraduate/ipe/what-is-ipe/>, (Erişim Tarihi:24.01.2011).